

HORVÁTH JÓZSEF

IV. Károly (1887–1922) magyar király patrióta érme

Jó pár évtizeddel ezelőtt jelen sorok írójának gyűjteményébe egy olyan érme került, amelynek példányait az egykori tulajdonos szerint Svájcból inkognitóban Szombathelyre, közelebb a megyéspüspöki rezidenciába érkezett IV. Károly az 1921. március 26. és április 5. közt zajlott első trónfoglalási kísérlete¹ alkalmából adományozta Szombathelyen az előtte megjelenteknek. Ezt a vélemét az eladó arra alapozta, hogy Szombathelyen ismeretlen időben ebből az éremből egy doboznyi került elő, amiből arra következtetett, hogy ezek megmaradt, hátrahagyott darabok lehettek.

A magyar trónról le nem mondott IV. Károly Szombathelyhez kötődő első restaurációs kísérletének centenáriuma vetette fel azon kérdés eldöntését, miszerint az alább ábrázolt érme valóban adományozásra került-e az első királylátogatás alkalmából?

¹ A kérdéskör jelentős mennyiségű irodalmából – a teljesség igénye nélkül – lásd *Speidl Zoltán*: IV. Károly két restaurációs kísérletének nyugat-magyarországi vonatkozásai, 1921. = *Vasi Szemle* (továbbiakban: *VSZ*), 1971. 1. sz. 107–119. p.; *Zsiga Tibor*: Az első királypuccs és Vas megye, 1921. = *VSZ*, 1979. 2. sz. 269–286. p.; *Uő*: Szombathely az utolsó királyi székhely. IV. Károly első visszatérési kísérlete. = *VSZ*, 1991. 4. sz. 549–560. p.; *Ormos Mária*: „Soha, amíg élek!” Az utolsó koronás Habsburg puccskísérletei 1921-ben. Pécs, 1989. 161 p. (Pannónia könyvek); *H. Simon Katalin*: Ófelsége a király Szombathelyen. <https://www.martinus.hu/hirek/2617/ofelsege-a-kiraly-szombathelyen> (Megtekintve: 2021. február 28.); *Orbán Róbert*: Tíz napot töltött a szombathelyi Püspökvárban IV. Károly. <https://www.vaol.hu/hetvege/tiz-napot-toltott-a-szombathelyi-pusokvarban-iv-karoly-3818580/> (Megtekintve: 2021. február 29.)

1–2. kép: Az érme elő- és hátlapja
(Fotó: Pánovics Alajos, 2021.)

3–6. kép: Az érme előlapján látható kitüntetések rekonstrukciója

A 30 mm átmérőjű, 2 mm vastagságú és 12 gramm súlyú öntött érme előlapján IV. Károly az Aranygyapjas renddel és három kitüntetéssel ékesített – balról jobbra: Katonai Érdemkereszt hadidíszítményes III. osztálya, Bronz Katonai Érdemérem, Katonai Jubileumi Kereszt – tábornagyi egyenruhás, balra néző profil mellképe látható.

A hátlap az 1916. évi 842. M. E. számú rendelettel megállapított új alakú osztrák–magyar közös kiscímert ábrázolja.²

Évszám, valamint a készítőre utaló jelzés nélküli érme sem az elő-, sem a hátlapján semmilyen felirat nem szerepel.

A rendelkezésre álló adatok hiányos voltára való tekintettel jelen – a figyelem felkeltését célzó – közlés csupán a kérdés megválaszolásának kezdeti stádiumáról számolhat be.

Az érmmel kapcsolatosan dr. Sallay Gergely főtanácsos, a Hadtörténeti Múzeum Numizmatikai Gyűjteményének osz-

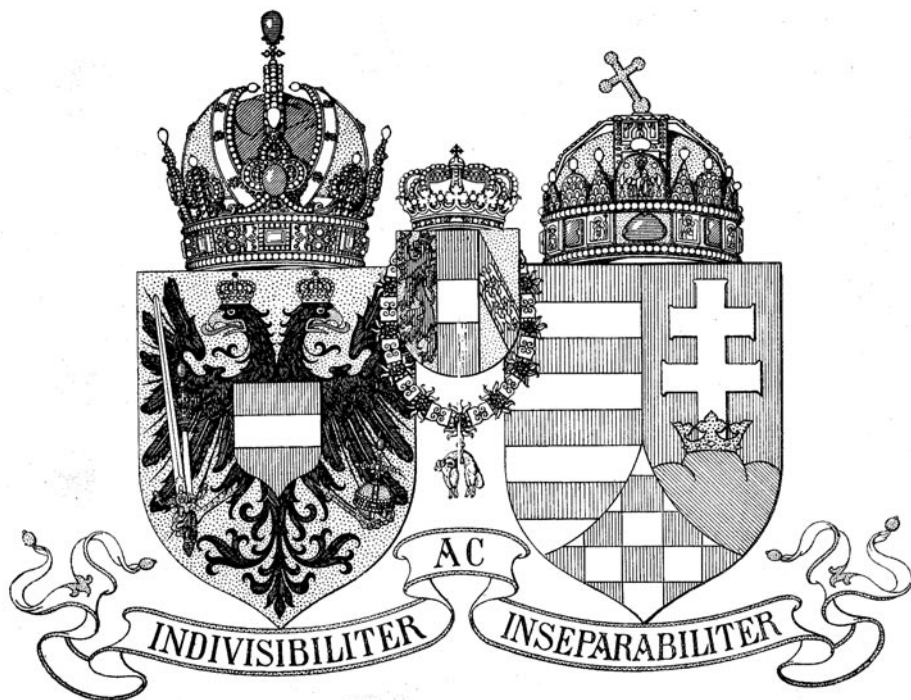
tályvezetője szakvéleményében a következőképpen foglalt állást: „Ezt az érmet – amelyből a Hadtörténeti Múzeum gyűjteménye is rendelkezik példánnyal³ – én propaganda céllal kiadott első világháborús emlékéremként azonosítanám. Számos ilyen műfajú kiadvány készült az első világháború idején, uralkodók, hadvezérek portréival és az Osztrák–Magyar Monarchia, valamint a szövetséges hatalmak címereivel, sokszor jelszavakkal. Kivitelük nem kifejezetten művészi, sokszor a mintázó művészt sem ismerjük, inkább »trafikárunknak« számítottak. Mivel ennek az érme sincs körirata, nem ismerjük a kibocsátás apropóját, de készülhetett például a trónralépés alkalmából. Ennek ellenére nem lehet kizárni, hogy Károly ilyen érmekezt adott Szombathelyen híveinek ...”⁴

Szintén az érme ügyében megkeresett Magyar Éremgyűjtők Egyesületének e téren kompetens szakértője a szóban forgó emléktárggyal kapcsolatosan a következő tájékoztatást adta: „Ez nem kitüntetés,

2 A m. kir. minisztérium 1916. évi 842. M. E. számú rendelete az osztrák–magyar monarchia közös intézményeinek használatára új alakban megállapított kis címer tárgyában. = Magyarországi rendeletek tára, 1916. (továbbiakban: MRT, 1916.) 136–138. p. + mell.; Ua. = Budapesti Közlöny, 1916. márc. 14. 1–2. p., 1–2. melléklet.

3 Hadtörténeti Múzeum. Numizmatikai Gyűjtemény. Ltsz.: 6400/É. Megjelölés: I. (IV.) Károly emlékérem, 1916. Gyűjteménybe kerülés ideje: 1928. (Dr. Sallay Gergely szíves közlése.)

4 E-mail, 2021. február 11.

7. kép: A közös kiscímer rajza (MRT, 1916. 138. p. utáni mell.)

nem elismerés. Ez egy patrióta érem, amit vagy a koronázás alkalmából, vagy csak egyszerűen az új uralkodó portréjával készült hazafias éremként hordták (mint oly sok Ferenc József arcképével készült társaiakat). A visszatérési kísérletek alatt nem adományozott új emlékérmeket Károly. Nem tudták a visszatérések pontos dátumát, akkor pedig hogyan gyárthattak le előre emlékérmeket, amiket aztán magával hozott a volt uralkodó? Az eseményekre szóló emlékérmeket később szokás adni és ez akkor is így volt. Adományozott Károly mindkét alkalommal kitüntetések a híveinek, de azok a régi érdemrendek, kitüntetések voltak. Ha kifejezetten erre az alkalomra készültek volna, akkor miért került rá az osztrák címer? Az ún. Habsburg-törvény

megszületése után 2 évvel? Csak a magyar trónra akart visszatérni a volt uralkodó. Annyira »magyar« lett, hogy a második visszatérése alkalmából, útban Budaörs felé úgy rendelkezett, hogy a fekete–sárga kitüntetésszalagokat magyar nemzetiszínűekre kell cserélni. Mondjuk nem sok kitüntetést – Hadiérem, Mozgósítási kereszt, Szolgálati jelek – érintett. Lehet, hogy a visszatérési kísérletek alatt Szombathelyen ill. a nyugat-magyarországi részen ehhez hasonló érmekeket hordtak, pl. óraláncokon. A visszaemlékezésekben sokan emlegetik, hogy a nyugati részeken nagyon várják a volt királyt és ennek látható jeleként egyre többen tűznek ki »K« betűs jelvényeket.

Tudomásom szerint a királypucssokra egyetlen falerisztikai tárgy készült, az is

20 évvel később. A kibocsátója a »testőr gárdavadász ezred« – a címet maga az uralkodó adományozta a volt Ostenburg zászlóaljnak – parancsnoka Ostenburg Gyula és Budaörsi emlékkereszt néven ismerik a gyűjtők. A kereszt kétféle változatban készült és csak miniatűr formában létezik ...»⁵

Ugyancsak a szóban forgó érmet a következőképpen véleményezte Laborcz Péter (Baj) militariagyűjtő: „Az érem valóban elképzeltető, hogy Károly látogatásakor osztogatott darab. A rajzolata tökéletesen megegyezik a kor patrióta érmeivel, amiből több száz típus létezik kisebb, nagyobb méretben, többfajta anyagból. ... Ez nem kitüntetésszalagon viselhető, hanem inkább nyakláncra vagy egyébre – pl. óraláncra – tehető darab volt, mert a függesztő karika ilyenhez stimmel ... A kivitele a legegyszerűbb munka, öntött példány. ... Még az is elképzeltető, hogy Károly ottlétekor egy korábbi vert példányról készítették, ha létezett olyan, hogy legyen mit osztani az embereknek ... és lényegtelenévé vált a minőségi munka. ... Öntöttként meg gyorsan előállítható volt belőle több száz példány is.»⁶

Idevonatkozóan kell megemlíteni, hogy egy autentikus szemtanú, Molnár József, az uralkodó szolgálatára rendelt, Mikes János gróf püspök főkomornyikjának terjedelmes visszaemlékezésében⁷ nem tett említést a fentebb ábrázolt „Károly érem” adományozásáról.

A fentieket összefoglalva, mivel nagy valószínűséggel tárgyba vágó helyi vonatko-

8. kép: IV. Károly és Mikes püspök a szombathelyi püspöki palota kertjében. (A szombathelyi egyházmegye története. 2. köt. Szerk. Géfin Gyula. Szombathely, 1929. 289. p.)

zású archív forrásanyag⁸ nem lévén, feltehetően főleg visszaemlékezések aprólékos vizsgálatából nyerhetők olyan használható információk, amelyek talán megadják a „Károly érem” szombathelyi adományozásának kérdésében az igenlő vagy nemleges választ.

5 A Magyar Éremgyűjtők Egyesülete részéről közreműködéséért dr. Kovács Ákost illeti köszönet. E-mail, 2021. január 28.

6 E-mail, 2021. március 11.

7 Sill Aba Ferenc: IV. Károly király Szombathelyen. Egy beszélgetés szerkesztett változata. = VSZ, 2012. 2. sz. 316–327. p.

8. A helyi sajtó fontosabb tudósításai: Károly király Szombathelyen. = Vasvármegye (továbbiakban: Vvm.), 1921. ápr. 3. 1–2. p.; Károly király Szombathelyen. = Vvm., 1921. ápr. 5. 1. p.; Elment a király. = Vvm., 1921. ápr. 6. 1. p.; IV. Károly elutazott. = Vvm., 1921. ápr. 6. 1–3. p.; Károly király elutazott. = Hír, 1921. ápr. 6. 1. p.; Lingauer Albin: Jelenségek a király hazatérése körül. = Vvm., 1921. ápr. 7. 1. p.; A Times Károly király szombathelyi tartózkodásáról. = Vvm., 1921. ápr. 24. 1. p.; Visszaemlékezés a húsvéti királynapokra. Eugen d' Albert az első királylátogatás külföldi vonatkozásairól. = Vvm., 1924. márc. 9. 3. p.